

A NEMZETI ÉRTEKEK BIZTONSÁGA AZ EGYHÁZI KÖNYVTÁRAKBAN

KÓKAY GYÖRGY

Amikor a 11. század végén Szent László király – a magyar könyvtárak történetében minden valószínűség szerint első alkalommal – utasítást adott egy könyvtári állomány-leltár elkészítésére, és elrendelte a pannonhalmi Szent Benedek-rend értékei között a könyvek számbavételét, részben a külső, erőszakos eltulajdonításból, részben pedig az örök hanyagságából származható veszélyekre hivatkozott. Aggodalmait az elkövetkező századok alaposan igazolták, hiszen a magyarországi könyvek és könyvgyűjtemények szinte katasztrofális méretű pusztulását a tatárok és törökök garázdálkodásai, valamint más, külső eredetű erőszakos fosztogatások legalább annyira előidéztek mint az értékek méltatlanná vált tulajdonosainak, "őrei"-nek közönye, hanyagsága és hozzá nem értése. Így volt ez a középkori kódexállomány nagyméretű pusztulásával kapcsolatban csakúgy, mint Mátyás király európai viszonylatban is kiemelkedő reneszánsz könyvtárának, a méltatlan utódok kezébe került és a törökök által is kifosztott Corvin-könyvtárak, valamint számos más hazai értékes gyűjteménynek az esetében.

A 20. században is sok veszély fenyegette a régi századok értékeit tartalmazó gyűjteményeket. A két világháború és különösen a légitámadások következtében sok európai ország könyvgyűjteményét érték súlyos veszteségek. A magyarországi nagy egyházi könyvtárak értékes állománya szerencsére jobbra megmenekült e háborús pusztításoktól. Hogy a másik veszélytől, a közöny és a gondatlanság következményeitől is mentesek legyenek, ennek érdekében az utóbbi másfél évtizedben, egyházi és állami összefogással nem csekély erőfeszítés történt.

Az egyházi tulajdonban levő mintegy harminc nagyobb könyvtárban nagyon sok olyan középkori kódex és újkori kézirat, valamint nyomtatvány található, amelyek egyszersmind pótolhatatlan nemzeti értékek is. Főleg e körülmény tette szükségessé az együttműködést, melynek jogi alapját a muzeális értékek védelméről alkotott jogszabályok biztosították. Ezek alapján került sor a különböző magyarországi egyházak könyvtárainak felmérésére és a muzeális jellegű állomány országos nyilvántartásba vételére. Az együttműködés szervezeti kereteit azok az egyházi gyűjteményi központok biztosították, amelyeket a nagyobb egyházak saját keretük között hoztak létre. E központok közvetítő szerepet játszanak az egyházi gyűjtemények tulajdonosai és az állami könyvtári szakigazgatás között.

A muzeális értékű egyházi könyvtári állomány védettségének lebonyolításáról és az ennek nyomán előállt helyzetről már volt szó a könyvtári szakirodalomban. Ugyancsak publikálást nyert már az a – főként szakmai és állományvédelmi – támogatás, amelyet a Művelődési Minisztérium és a nagykönyvtárak, mindenekelőtt az Országos Széchényi

Könyvtár nyújtott e gyűjteményeknek, s nemkülönben az a kedvezőbb kutatási lehetőség, amely az egyházi könyvtárak részéről kialakult.

Ezúttal azokra a problémákra szeretnénk bővebben kitérni, melyek főként a védettség lebonyolítása óta eltelt évtizedben jelentkeztek, némelyikük alig halasztható megoldást követelve. A legutóbbi, egyházi könyvtárak állományának épségét is veszélyeztető események visszhangja azt bizonyította, hogy e kérdések foglalkoztatják a közvéleményt; a könyvtarostársadalom érdeklődésére pedig bizonyára szintén igényt tartanak.

A nehézségek egy része nem újkeletű, és nemcsak az egyházi könyvtárakra, hanem minden nagyobb, gyarapodó és élő gyűjteményre jellemző: ilyen például a nem egy esetben már gyötrelmessé vált *helyiség-probléma*. Más részük már jellegzetesebben egyházi könyvtárakat érintő ügy, hiszen például a *könyvtárosok utánpótlásának* itt még bonyolultabb és nehezebb a megoldása, mint a hasonló jellegű, de nem egyházi gyűjteményeknél. E két problémához szorosan kapcsolódik az egyházi könyvtáraknak talán a legnagyobb gondja: az *állományvédelem kérdése*.

A muzeális értékű tárgyakat, köztük a régi kéziratokat és ritka nyomtatványokat egyre inkább fenyegeti a közgyűjteményekben is az eltulajdonítás veszélye. A közelmúlt nagyszabású műkincslopásai után sajnos vannak példák egyházi tulajdonban levő kódexek, nyomtatványok lopására is. Ezek az esetek e veszéllyel való fokozottabb szembenézésre intenek. Az értékes kódexek és könyvritkaságok tolvajai és megbízói tisztában vannak e tárgyak értékének állandó növekedésével – kívánatos, hogy akiknek feladata ezeknek az értékeknek az őrzése, még fokozottabban tisztában legyenek ezzel. Mégpedig nemcsak a forintban vagy más pénznemben kifejezhető értékükkel, hanem azzal az erkölcsi és tudományos értékkel is, amit e művek a magyar művelődés számára jelentenek. A Halotti Beszéd, a Mária siralom vagy egy 12. századi magyarországi tankönyv értéke számunkra sokkal több, mint amennyire azokat a nemzetközi könyvpiacra értékelik (noha az sem csekély általában), hiszen nemzeti irodalmunk és kultúránk pótolhatatlan és fontos emlékei ezek.

Milyen veszélyek fenyegetik leginkább az egyházi könyvtárak állományát? Első helyen a már említett és sajnos úgy látszik "divatba" jövő eltulajdonítási veszéllyel kell foglalkoznunk. Éppen azért, mert ez meglehetősen új, korábban csak elvétve jelentkező veszélyforrás volt, sok helyen nem készültek még fel eléggé az ellene való védekezésre. Pedig – sajnos a közelmúltbeli példák bizonyítják – ez nagyon kockázatos lehet. Egyházi könyvtáraink egy részében bizonyos túlzott jóhiszeműség figyelhető meg mindenkivel szemben, aki a könyvtárat használja, illetve megtekinti, s ezért nem is mindig élnek azokkal a szigorú, de általánosan elfogadott rendszabályokkal, amelyek a visszaélések ellen terjedtek el mindenhol a világon. Pedig ezek a jószándékú kutatókból és látogatókból nem válnak ki semmilyen kényelmetlen érzéseket, hiszen ők tisztában vannak azzal, hogy ezek nélkül sehol sem lehetséges az értékes állomány védelmének biztosítása. Vannak olyan egyházi könyvtárak, ahol – az általános könyvtári szabályoktól eltérően – kikölcsönöznek olyan műveket, amelyek unikális példányok, vagy nagy ritkaságok (pl. középkori kódexek, újkori kéziratok, ősnymtatványok, régi magyar könyvek, folyóiratok stb.). Egy nagy egyházi gyűjtemény például kölcsönadta az egyik jelentős, 16. század eleji magyar nyelvű kódexet, mégpedig egy állami kulturális intézmény részére,

amelytől két esztendő lefolyása után is csak más állami szervek intervenciója révén sikerült azt visszaszereznie. Ez a példa nemcsak arra alkalmas, hogy felhívjuk az egyházi könyvtárak figyelmét az ilyesfajta dokumentumok kölcsönzésének megtagadására, hanem arra is, amit sajnos más példákkal is alá lehet támasztani, hogy egyes állami intézmények és tudományos kutatók abban a tévhitben élnek, hogy az egyházi tulajdonban levő nemzeti értékek használatánál nem szükséges ugyanazokat a rendszabályokat megtartani, mint az állami intézmények dokumentumai esetében. Vonatkozik ez a modern tömegkommunikációs eszközökre, a filmre és a televízióra is, melyeknek érdeklődése a patinás egyházi könyvtárak iránt örvendetes, sőt kívánatos, azonban nemegyszer különösen problematikus és nehéz helyzeteket idézett elő az állományvédelem szempontjából.

Természetesen nem a kutatás lehetőségének megakadályozásában látjuk a megoldást, hiszen éppen e lehetőségek bővítése volt az egyházi gyűjteményekkel való állami együttműködés egyik legfontosabb célja, hanem az általános biztonsági előírások következetes érvényesítésében. Ugyancsak nem gondolunk a film és a televízió e területen is nagyon kívánatos műveltségközvetítő szerepének valamiféle korlátozására, de rá kell mutatnunk azokra a veszélyekre, melyek a könyvtári dokumentumokat e felvételek során fenyegetik. Vonatkozik ez még a legáltalánosabb dokumentum-filmezési eljárásra, a mikrofilmre történő felvételekre is, hiszen az értékes kézirat vagy nyomtatvány a felvételek közben – kellő elővigyázat hiányában – jelentős sérülést szenvedhet. (Pedig a mikrofilmzés egyébként részben éppen az állományvédelmet is szolgálja, azáltal, hogy lehetővé teszi a kutatók számára az eredeti rongálása, használata nélkül a dokumentum tanulmányozását.) A nagyobb stábbal felvonuló film- és televízió-felvételeknél pedig még fokozottabb figyelemre és óvatosságra van szükség.

Bizonyos dokumentumok kölcsönzésének megtagadása és a helyben kutatók felügyelete, valamint az általuk használt kötetek sértetlen visszaadásának az ellenőrzése csak egyik része az egyházi könyvtárosok teendőinek a gyűjtemények látogatóival kapcsolatban. Az egyházi könyvtárak egy részét ugyanis számos olyan látogató is felkeresi, akik nem kívánnak kutatni, hanem csupán a könyvtár megtekintése céljából érkeztek. E hazai és külföldi turisták száma, az egyházi könyvtárak statisztikai kimutatásai szerint évről-évre növekszik. A múlt évben (1983-ban) például csak a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárat 145 604 látogató tekintette meg, akiknek több mint tíz százaléka külföldi volt. De szintén magas és egyre növekszik az egyházi könyvtárak látogatóinak száma Debrecenben, Egerben, Sárospatakon, Esztergomban és Kalocsán is. A látogatók fogadását és szakszerű vezetését többnyire az egyházi gyűjtemények munkatársai látják el, helyenként az idegenforgalmi irodák vezetőinek közreműködésével. E különösen gazdag és értékes állománnyal rendelkező gyűjtemények díszes könyvtártermeinek ily sok turista által történő megtekintése sem nélkülözi sajnos a veszélyeket. Különösen ott van szükség fokozott figyelemre, ahol a bemutatásra kerülő termekben közvetlenül elérhető távolságban található az értékes könyvek. Ezekben a helyeken ajánlatos lenne olyanfajta védőrács alkalmazása, amilyen Pannonhalmán található, és amelyik lehetetlenné teszi a könyvek kiemelését, de azért nem takarja el a könyvek gerincét sem.

A közelmúlt sajnálatos könyvlopásaiból levonható tanulságképpen arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy ha a látogató-csoportban egyszerre túl sokan vannak, a vezető,

illetve a felügyelő nem mindig tudja áttekinteni az egész csoportot. Különösen nem figyelhet kellően magyarázat közben vagy akkor, ha kérdésekkel fordulnak hozzá. Ezért ajánlatos a csoportok létszámának limitálása, illetve, ha lehetséges a felügyelők számának növelése.

A nagyobb látogatottságnak örvendő egyházi könyvtárakban különösen gyakoriak a kiállítások, illetve a gyűjtemény értékeinek bemutatása különböző tárlókban, szekrényekben. Azonban ezek esetében is a közelmúlt példája int fokozottabb óvatosságra, hiszen értékes kódexet loptak úgy el egy tárlóból, hogy közben a tettes egyik társa szóval tartotta a teremfelügyelőt, és így elterelte annak figyelmét. A tárlókban bemutatásra kerülő értékes dokumentumok valóban hatásosak és figyelemkeltők. De arra is kell gondolni, hogy a régi kéziratok és nyomtatványok címlapjai vagy a mindig ugyanott kinyitott lapjai a fénynek kitéve, elsárgulnak, töredezni kezdenek, tehát az eredeti művek kiállításával azok épségét még az eltulajdonítási veszélytől függetlenül is kockára tesszük. Ezért ajánlatos a kiállítási tárlókba eredeti példányok helyett fotó- vagy egyéb másolatokat elhelyezni, amelyek a célnak így is megfelelnek. Eredeti, nagy értékű dokumentumot csak nagyon ritkán és nagyon indokolt esetben ajánlatos kiállítani, de akkor is lehetőleg rövid időre és mindenképpen fokozott ellenőrzés mellett.

Egyébként az egyházi könyvtárak legértékesebb és legritkább, sérült dokumentumainak megmentése és restaurálása érdekében a Művelődési Minisztérium és az Országos Széchényi Könyvtár több mint egy évtized óta rendszeresen hatékony támogatást nyújt a gyűjteményeknek. A rendelkezésre álló restauratori kapacitást felhasználva, mindenképp előtt a legnagyobb értékek és ritkaságok: a középkori kódexek, illetve más nagy értékű és ritka nyomtatványok restaurálására került sor. A mintegy másfélszáz kötet igényes (sokszor rendkívül időigényes) és nagy szakmai felkészültséget igénylő restaurálása révén sikerült az egyházi könyvtárak rendkívül gazdag és értékes kódexállományát megnyugtató állapotba hozni, pedig sok kódex számára szinte az utolsó órában érkezett a beavatkozás. Az Országos Széchényi Könyvtár restaurátor műhelye a továbbiakban is folytatja az egyházi könyvtárak értékeinek az állománymentését, hiszen a kódexeken kívül számos nagy értékű ősnymtatvány, régi magyar könyv és újkori kézirat várja a hozzáértő restauratori kezek beavatkozását.

Volt példa az elmúlt évtized alatt arra is, hogy egyházi könyvtárak egész állományrészei kerültek súlyosan veszélyeztetett állapotba. Így például a Központi Kegyesrendi Könyvtár értékes kéziratanyaga, amely az ötvenes évek folyamán a Bazilika egyik emeleti helyiségében nyert elhelyezést, a nedvesség és egyéb káros tényezők következtében súlyos helyzetbe került: a kéziratokon penészgombák és más károkozók jelentkeztek. A 18. századi magyar irodalom- és művelődéstörténeti forrásokban különösen gazdag gyűjtemény a Művelődési Minisztérium támogatásával végül is a rendház épületében, kedvező körülmények között nyert elhelyezést, a szükséges fertőtlenítési munkálatok elvégzése után. Kalocsán pedig a régi Szemináriumi Könyvtár állománya került a kedvezőtlen elhelyezése miatt válságos helyzetbe. Itt a minisztériumi, valamint a helyi tanácsi és könyvtári összefogás segítette a régi könyvekből álló értékes gyűjtemény megnyugtató elhelyezésében.

Az egyházi könyvtárak állományvédelme érdekében még másféle támogatásra is szükség volt. Indokoltá vált néhány gyűjtemény valamennyi helyiségének és szinte teljes

állományának fertőtlenítése is, a jelentkező rovarfertőzések és más károkozók miatt, más-hol a nagyobb méretű portalanítást, a kéziratok megfelelő raktározását és nem utolsósorban maguknak a könyveknek a korszerű elhelyezését támogatták az állami szervek. Közvetve az állományvédelmet is elősegítette az az akció, melynek kapcsán sor került az egyházi könyvtárak középkori kódexeinek mikrofilmezésére, sőt, egyes gyűjteményekben már a teljes kéziratos állomány lefényképezésére is. E dokumentum-másolatok az Országos Széchényi Könyvtárban, illetve a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában hozzáférhetőek, s így a kutatás is egyszerűbbé válik, ráadásul az eredeti forrásanyag is mentesül a sok használattól.

Az egyházi könyvtárak muzeális értékeinek állományvédelmét, mégpedig az állomány megőrzését éppen úgy, mint épségének biztosítását, illetve helyreállítását a jövőben még fokozottabban kell előtérbe helyezni. Az állományvédelem sikere azonban szorosan kapcsolódik a bevezetőben már említett másik két súlyos probléma megoldásával: a helyiség-kérdéssel és a könyvtárosok személyének, illetve utánpótlásának problémájával.

A helyiség-kérdés azért kapcsolódik oly szorosan az állomány megőrzésének és épségének ügyéhez, mert zsúfolt, befulladt könyvtári helyiségekben nem biztosítható az állomány védelme, nem is beszélve a feldolgozásról és a kutatás számára való hozzáférhetővé tételről. Az egyházi könyvtárak jelentős részében pedig már ez a helyzet állt elő. Egy-két könyvtár állapota még orvosolható volt saját erőből, illetve kisebb-nagyobb állami támogatással. Így például öröndetes módon megoldódott a székesfehérvári Püspöki Könyvtár raktári problémája. Itt a püspöki palota restaurálása során került sor az épület korábban elhanyagolt szárnyának, az egykori istálló helyiségeinek könyvtári raktár céljára való átalakítására és rendbehozására. A korszerű polcokkal berendezett új raktártermet csigalépcső köti össze a könyvtár többi részével.

Folyamatban van a budapesti Ráday Könyvtár helyzetének megoldása is. A Dunamelléki Református Egyházkerület Teológiai Akadémiájának bővítése során a Ráday Könyvtár is új helyiségekhez jut a közeljövőben. A budai Ferences Könyvtár a rendházon belül alakította ki, pontosabban állította vissza a könyvtár eredeti termet, melyek évtizedeken keresztül más célt szolgáltak. A könyvállomány, amely hosszú időn keresztül ömlesztett állapotban volt, végre ismét polcokon nyerhetett felállítást. Ugyancsak öntevékenyen orvosolták a helyhiányt a kecskeméti Piarista Könyvtárban, ahol tetőbeépítéssel új raktártermet alakítottak ki a történeti állomány részére. A budapesti Központi Piarista Könyvtárban a duplumanyag leválasztásával és szekrényekben való elhelyezésével jutottak jelentős raktári férőhelyhez.

Ezen öröndetes fejlemények mellett sajnos több, nagy egyházi gyűjtemény továbbra is igen súlyos helyhiánnyal küzd. A legsúlyosabb helyzet a Tiszáninneni Református Egyházkerület sárospataki Nagykönyvtárában, az egi Főegyházmezei Könyvtárban, az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban és a Dunántúli Református Egyházkerület pápai Nagykönyvtárában alakult ki. E könyvtárakban az állomány méretei és nagyméretű gyarapodása (ez utóbbi főként a folyamatosan bezúduló hagyatékokból adódik) következtében gyakorlatilag megszűnt az újabb szerzemények elraktározásának lehetősége. Mindez megbénította a feldolgozó munkát is, de mindenekelőtt lehetetlenné tette a kutatók korábbi

színvonalú kiszolgálását. És végül – de nem utolsósorban – ilyen körülmények között egyre nehezebbé válik az értékes állomány megvédése is.

E könyvtáraknak, a nagy méreteken kívül még az is közös sajátosságuk, hogy mind-egyik olyan épületben helyezkedik el, ahol még más, állami intézmény is található. (Sárospatak: gimnázium, Esztergom: Balassi Múzeum, Eger: Tanárképző Főiskola, Pápa: középiskola.) Ezek az állami "társintézmények" sajnos maguk is többnyire helyhiánnyal küzdenek, ezért nem tudják kisegíteni a könyvtárakat egy-egy helyiség átengedésével. A Balassi Múzeum szívesen átadná teljes egészében a helyét a Bibliotékának, de ennek feltétele az, hogy megkapja – az egyébként szóbanforgó – bővebb épületet.

Az előbbi gyűjtemények közül jelenleg viszonylag reménykeltő helyzetben a sárospataki Nagykönyvtár van, amely egy szomszédos épület átalakításával és a könyvtárhoz kapcsolásával kívánja krónikus helyhiányát orvosolni. Itt már nemcsak a tervek készültek el, hanem a kivitelezés végrehajtásához szükséges anyagi eszközök realizálása is – beleértve az állami támogatást – folyamatban van. A pataki könyvtár ügyét a művelődés- és a könyvtárügy országos szervei mellett a helyi állami vezetés is messzemenően támogatja, tudatában lévén annak, mit jelent a sárospataki Nagykönyvtár a magyar művelődés történetében. Hasonló erkölcsi támogatást élvez a pápai kollégiumi könyvtár is a város részéről, de sajnos itt még a konkrét megoldás várat magára.

Vannak tervek a nagyon súlyos helyzetben levő esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár bővítésére is, hiszen említettük, hogy a "társbérő", a Balassi Múzeum maga is költözni szeretne. Mindennek feltételét az országos és a helyi erők összefogása remélhetőleg itt is meg fogja teremteni. Erre annál is inkább szükség lenne, mert e nemzeti értékekben oly gazdag gyűjtemény van talán a legmértatlanabb helyzetben. A magyar kultúra és irodalom példátlanul nagy értékeit ilyen körülmények között nem lehet megfelelően őrizni és egyszersmind hozzáférhetővé is tenni, ahogy ezt a legutóbbi sajnálatos események meggyőzően bizonyították.

Hasonlóan súlyos a helyzet az egeri Főegyházmezei Könyvtár esetében is, amelyben a zsúfoltság már nemcsak a gyarapodást és a kutatást, hanem szinte még a könyvtár megtekintését is lehetetlenné teszi. Pedig az Eger városát felkereső turisták számára az egyik fő látványosság éppen e könyvtár volt; az a körülmény, hogy a gyűjtemény eredeti raktáraiból (melyeket a főiskola tornateremmé alakított át) kikerült anyag a kápolnában nyert elhelyezést (melyet a Maulbertsch-freskó miatt szintén tömegesen tekintenek meg), önmagában sem volt szerencsés megoldás és példa nélküli is a mai nagy hazai egyházi könyvtárak között. Most már azonban a kápolna is zsúfolásig megtelt könyvekkel, s a további gyarapodást már csak a nagyteremben lehetne elhelyezni, ami végképp visszatekintő megoldás lenne. A gyűjtemény egyébként rendkívül gazdag 19–20. századi társadalomtudományi művekben és hasznosan egészíti ki az ugyanabban az épületben levő Főiskolai Könyvtár újabb eredetű állományát. Ezért keresik fel a gyűjteményt sokan a város kutatói és a főiskola tanárai, valamint hallgatói köréből is. A könyvtár megbénulása a könyvtár használóit is súlyosan érinti.

E nagy és önerőből meg nem oldható problémákkal küzdő egyházi könyvtárak mellett, meg kell emlékeznünk még néhány olyan gyűjteményről, melyeknek állapota könyvnyelven orvosolhatónak tűnik. Ilyen a Tisztántúli Református Egyházkerület Nagy-

könyvtára, amely számára nagy előrelépést jelentene, ha némi támogatással, az épületen belül megoldhatná a duplumok elhelyezését és a kiállítási terem felújítását. Remélhetőleg – szintén az egyházi épületen belül – talán a székesfehérvári Püspöki Könyvtárhoz hasonlóan – a veszprémi Püspöki Könyvtár is meg tudja oldani raktárhelyiségének bővítését. A Központi Papnevelő Pálos Könyvtárban pedig nem helyhiány, hanem a szép barokk teremkönyvtár – amely első otthona volt a Széchényi Könyvtárnak – felújítása a probléma, amelyhez már elkészültek a tervek.

Az állományvédelem és a helyiség-kérdés mellett a könyvtáros-utánpótlás megoldása képezi az egyházi könyvtárak harmadik, fő problémakörét. Talán nem szükséges bizonygatni, hogy ez is mennyire kapcsolódik az állományvédelemhez. Régen a muzeális értékű gyűjtemények könyvtárosait "örök"-nek, latinul "custos"-oknak nevezték, és ez nevében is kifejezte, hogy e könyvtárosok egyik legfőbb feladata magának az állománynak a megőrzése volt. Ma sem lehet ez másként, különösen a nemzeti értékekben ily gazdag gyűjtemények esetében. E könyvtári örök legfontosabb "felszerelése" a könyvtárosi speciális szaktudással párosult állományismeret és a könyvtárosi hivatás szeretete. Ilyen egyházi könyvtárosokra mind a múltban, mind pedig a jelenben mindig volt példa. Sajnálatos azonban, hogy éppen az utóbbi időben sokuktól búcsút kellett vennünk, és ezért foglalkoznunk kell utánpótlásuk kérdésével.

Az egyházi könyvtárak között nemcsak a felekezetek szerint, hanem hagyományaik és jellegük szerint is jelentős különbségek vannak. A régi, híres református könyvtárak mindegyike iskolához, kollégiumhoz kapcsolódva fejlődött ki a századok folyamán, és jelentős szerepet töltek be a magyar művelődés történetében. A nagy katolikus egyházi könyvtárak közül a tanítórendek könyvtárai az iskolázással és az oktatás követelményeivel párhuzamosan fejlődtek, s ez megmutatkozik e gyűjtemények összetételén is. Kevésbé szerves fejlődés eredményeként jöttek létre a nagy, főpapi könyvtárak, melyeknek muzeális értékekben való nagy gazdagságát inkább az alapító és későbbi könyvbarát püspökök könyvbeszerzései, valamint az e gyűjteményekbe áramló hagyatékok határozták meg. Ezért van, hogy könyvészeti ritkaságokban inkább ez utóbbiak, a magyar irodalom- és művelődéstörténeti forrásokban pedig inkább az iskolákkal, kollégiumokkal kapcsolatos gyűjtemények gazdagok. A gyűjtemények összetételével és eredetével függhet össze leginkább az, hogy a református egyház és a katolikus szerzetesrendek napjainkban is fontos, nem elhanyagolható egyházi intézménynek tekintik könyvtáraikat. Ennek megfelelően e gyűjteményekben a könyvtárosok számával és felkészültségével általában elégedettek lehetünk: komoly könyvtári élet folyik bennük, s nyilvánosságuk helyenként megközelíti a hasonló, valóban nyilvános állami intézményekét.

A püspöki (érseki, egyházmegyei stb.) könyvtárakban viszont, jóllehet az állomány rendkívül nagy és gazdag, mégis többnyire csak egy-egy könyvtáros található, akik nagy részének még más feladatai is vannak. Igaz, hogy e gyűjtemények, sajátos összetételük miatt a kutatók sokkal kisebb rétegét érintik, de az őrzött értékek nagysága és sokszor az állomány kellően fel nem tárt jellege indokoltá tenné több könyvtáros tevékenységét. E nagy nemzeti és muzeális értékeket őrző gyűjtemények teljes állománya ugyanis sok helyen még nincs teljesen feltárva, ami nemcsak a kutatást nehezíti meg, hanem az álló-

mány ellenőrzését lehetetlenné teszi, hiszen ilyenformán eltűnhetnek e gyűjteményekből könyvek százai anélkül, hogy azok hiányáról egyáltalán tudomást lehetne szerezni.

A folyamatban levő, egyik országos forrásfeltáró vállalkozás, az egyházi könyvtárak kéziratkatalógusainak munkálatai is képzett könyvtárosokat igényelnek. E sorozat eddig megjelent kötetei – melyek a debreceni Nagykönyvtár, a pannonhalmi Főapátsági Könyvtár és a Ráday Könyvtár kéziratainak leírását tartalmazzák – folytatásra várnak. Mert a könyvtárak állományának felleltározása és katalogizálása után csak az ilyesféle tudományos feltárások által válhatnak ezek a gyűjtemények valóban európai színvonalú, tudományos könyvtárakká, ahol az egyházi tulajdonban levő, nemzeti értékeket képviselő, írott és nyomtatott dokumentumok őrzése és a kutatás számára való hozzáférhetősége egyaránt biztosítva van.

Az egyházi könyvtárosok kiképzéséhez, egyetemi, főiskolai tanulmányaik végzéséhez az állam az eddigieknél is nagyobb segítséget kíván nyújtani. A – legalábbis viszonylag – megfelelő számú könyvtáros biztosításával az egyházaknak kellene a jövőben nagyobb támogatást adni gyűjteményeik felvirágoztatásához. Csak az együttműködés további elmélyítésével képzelhető el a fentiekben érintett problémák megoldása: mindenekeelőtt a pótolhatatlan nemzeti és kulturális értékek megóvása a külső és a belső veszedelmektől.

VEGYÉL KÖNYVET MAGADNAK A KÖNYVTÁRBA! – Tualatin (USA) városi könyvtára az olvasók segítségét kéri gyarapítási kerete kiegészítéséhez. Aki el akar olvasni egy új könyvet, befizetheti a könyvtári kedvezménnyel számított árát a könyvtárnak, s a könyvtár azonnal beszerzi a könyvet, először az ajándékozóknak kölcsönzi ki, s ex librisen is megörökíti benne a nevét.

Library Journal. 1984. március 1.

”A KORLÁTOZOTT LEHETŐSÉGEK HAZÁJA” aláírással közöl fényképet a BuB egy amerikai könyvtár olvasószolgálatán kitett tábláról. A tábla szövege: **”SZÍVES TÜREL-MÉT KÉRJÜK. Személyzetünk létszámhiánya miatt várakoznia kell. KÖSZÖNJÜK.”**
Buch und Bibliothek. 1983. 6.no.